

Времена на вируси:
екологични измерения на паниката
(06.06.2020)
доц. д-р Стоян Ставру

резюме на доклад
от Семинар COVID-19 etc.,
организатор: Институт за критически теории на свръхмодерността

През първите месеци на 2020 г. РНК вирусът с наименование „**SARS-CoV-2**“, повече популярен с „артистичния“ си псевдоним „коронавирус“, стана световно разпознаваема „рок звездата“ сред множеството микроби, които милиони години застрашават съществуването на многоклетъчните, а през последните столетия – господството на човечеството над ресурсите на планетата Земя. Един невидим „биологичен агент“ разстрои политическото по такъв начин, че постави под съмнение утвърдени фундаментални ценности като свобода, достойнство, права и демокрация. На тях беше противопоставена *идеята за оцеляването*.

Паравоенни щабове мобилизираха не само медицински експерти, но и огромни медийни и обществени ресурси, за да обявят и проведат **война** срещу Вируса, който така коварно се крие под радара на забележимите симптоми, за да поразии не просто конкретни хора (и то най-уязвимите), но и цели национални здравни системи (и то най-издръжливите). Наложените – къде строги, кога бутафорни, противоепидемични мерки получаваха своята психологическа и юридическа легитимация чрез периодични ескалации на *атавистичния страх от смъртта*, системно захранван от медиите с подходящи визуални кадри и с наситени с тревожност репортажи „от мястото на събитията“. Вирусът „носеше“ смърт без всякаква героика – смърт, настъпваща в резултат от действието на „подивели“ невидими микроби, които до скоро дори не бяха включвани в обхвата на понятието за живи организми. Но смъртната заплаха остана индивидуална и само (поне за сега) чисто теоретично застраши съществуването на човечеството като цяло.

Реакцията на държавите спрямо SARS-CoV-2 задейства автоматизъм, в който автори като Карл Шмид виждат същността на политическото: разпознаване и елиминиране на вируса като враг. Вирусът, набеден за **враг**, обаче, не е политически опонент, а *биологичен патоген*. Обявеното извънредно положение, впоследствие конкретизирано като извънредна епидемиологична обстановка, не може да се провежда като „война“, та дори и когато използваните оръжия са принудителна карантина, задължителни ваксини, медицински изделия и лекарствени продукти. Започнал като мутация на пазар в Ухан вирусът SARS-CoV-2 е олицетворение на процеси, които сами по себе си нямат политически статут, но изискват вземането на изключително непопулярни политически решения. А необходимостта от вземането на тези решения е обявена отдавна. И ако човечеството се окаже за няколко месеца в състояние на „извънредно положение“, то редица учени и еколози алармират от десетки години, че Земята се променя радикално (тя също се намира в „извънредно положение“) и това крие огромни рискове за човечеството. В едно от интервютата си, дадени дълго преди SARS-CoV-2, Питър Уорд отхвърля всякакви сериозни космически постижения през следващите столетия, защото човечеството ще е прекалено заето да премества градовете си на по-високи места – все по-далеч от непрекъснато нарастващото равнище на океаните и моретата.

Притискането на дивите животни във все по-малко свободни пространства води до натиск и върху техните патогени, които са „принудени“ да еволюират и да поразяват клетките в телата на хората – най-голямата, непрекъснато разрастваща се и физически пътуваща навсякъде популация на планетата Земята. В този смисъл SARS-CoV-2 е *генетичен мигрант*, преминал в най-голямата популация от гостоприемници на планетата земя. Най-вероятно няма да бъде и последният. Защото това е начинът, по който природата регулира свръх нарасналите популации на успешните биологични видове.

Разпространението на SARS-CoV-2 успя да възстанови чувствителността на хората към тяхната биологична **уязвимост** и то в един широк екологичен контекст. Дивото, живяло някога само в телата на прилепите, успя да прескочи (с помощта на броненосци) биологичната граница с вида Homo Sapiens и да го превърне в свой (госто)приемник по целия свят. Неканеният „гост“ подкопа наивната вяра, че всеки проблем има своето бързо и ефективно технологично решение, а утвърдилият се жизнен модел на хората трябваше буквално да бъде изключен за известно време, за да може заплахата просто да отmine от само себе си. Това беше сериозен удар върху *технологичното самочувствие* на човечеството, който доведе и до своеобразен колапс в областта на политическото. Спасяването на живота на хората беше противопоставено на оцеляването на икономиката на растежа, а непрекъснатото екстраполиране на този антагонизъм беше отново за сметка на маргинализирането на екологичното. За това разпределение на общественото внимание в голяма степен подпомогна метафората за войната.

Цел на предстоящата дискусия е да се представи еко-политическото значение на вирусите и тяхната принадлежност към юридическото понятие за живот в контекста на възможните регулации на отношението „човек-природа“. На формулираната от Джеймс Лавлок преди вече повече от половин век (оптимистична) хипотеза „Гея“, според която Земята е единен организъм, който сам решава възникналите пред него проблеми, включително стабилизирайки и променяйки неживите компоненти на планетата, ще бъде противопоставена (песимистичната) **хипотеза „Медей“**, в която Питър Уорд разглежда Земята като майка, която убива синовете си, залагайки върху значимостта на биологичните видове в борбата за оцеляване. Желанието на всеки биологичен вид (в т.ч. хора и вируси) да *доминира* върху цялата повърхност на планетата се оказва пагубен за живота като цяло. Това желание е дълбоко заложено в природата на всеки биологичен вид и определя динамиката на естествения подбор. Уорд е убеден, че противоборствата в рамките на екосистемите могат да осигурят динамично равновесие само за известно време. Окончателната победа на един биологичен вид – успехът в състезанието, наречено еволюция, предизвестява поредно масово измиране в природата. Най-продуктивно в това отношение се оказва противоборството между анаеробните микроорганизми и кислородно зависимия многоклетъчен живот, което се свързва с 4 от петте масови измирения, познати до настоящия момент в геологията.

Сгъстяването на (еко) геологичното (природно противоборството между видовете) до интензивността на (био) политическото (технологична войната срещу вируса) поставя въпроса относно начина, по който човечеството следва да управлява *времето* си:

- като се съобразява с краткосрочните пазарни цикли, пълзящи винаги нагоре по траекториите на увеличаващото се потребление, или
- като отчита опасностите на „дългото“, но ставащото все по-осезаемо време на предстоящите екологични катастрофи, чието предотвратяване изисква отказ от определен стандарт за индивидуално консумиране и позволяване на икономическите и демографски графики да вървят „на място“ и дори надолу.

Мобилизират се **юридически инструменти**, вече използвани в екологичното право: *собствеността* върху природните ресурси (притежаване на полезното, опитоменото) и *защитата* от нежелани хищници и вредители (неутрализиране на опасното, дивото). Опитите тези традиционни инструменти да бъдат приложени по отношение на вирусите се натъкват на сериозни предизвикателства, част от които ще бъдат разгледани в настоящата дискусия. Основната теза е, че дългосрочното екологично мислене и отговорността към бъдещите поколения изискват провеждането, от една страна, на

- а) политика по декомпресиране и ребалансиране на собствеността върху биологичните организми чрез нейното едновременно умножаване (интелектуална собственост) и раздробяване (генетична собственост), и от друга страна, на

б) политика по възпитаване на по-голяма търпимост към дивото, което не само остава извън властта на човека (обособяване на природни резервати), но оспорва и дори застрашава неговото абсолютно господство спрямо планетата (запазване на „пленени“ вируси).

Далеч от утопията на пълната синергия, регулациите, свързани с природата, следва да търсят *баланс* между разумното човешко управление (процеси на опитомяване) и отказа от пълно доминиране (процеси на подивяване).

Човечеството те първа ще покаже дали, наред с все повечето неща, които може, притежава и способността за още едно „можене“: да се откаже от това, което може, нещо повече – да се откаже от това, което природата е заложила в него. Вероятно именно този **отказ** е шансът не само на човечеството, но и на живота на Земята (предвид деструктивността на Медея). И ако не го научим по „лесния начин“, напълно възможно е човечеството да получи това, от което се нуждае: *силно травмиращо екологично събитие* – бедствие с невъобразимо по-голяма интензивност от пандемията „COVID-19“, съпоставимо по своя ефект с разрушенията на втората световна война. Събитие, което да преосмисли правните регулации, генерирайки нови формации от юридически инструменти, подобно на концепцията за основни права на човека, утвърдила се именно след политическия апокалипсис на втората световна война.

А ако човечеството не успее да намери начините, по които да извърши необходимите откази единственият шанс остават **технологиите** – технологии, които ще променят радикално света на хората. С нарастването на температурите и разтопяването на ледените шапки на полюсите природата ще „подивее“ в своята цялост (а не като отделни агенти, какъвто е и SARS-CoV-2). Тогава ще видим истинското лице на Медея. Ето защо, ако искаме да оцелеем, но не можем да се върнем към забавеното време на (дивата) природа, то ни остава единствено опцията да се ускорим още повече и да се опитаме да я изпреварим. И в двата случая SARS-CoV-2 ни напомни, че *нямате много време*, което превръща въпросът за оцеляването на човечеството в основен политически проблем на нашата ера.